

Om altarets sakrament

Föredrag på kyrkodagar i Finnåker 2014-08-02

av kyrkoherde Sten Rydh, Evangelisk-Lutherksa Kyrkan i Sverige

Förkortningar och källor: SKB = Svenska Kyrkans Bekännelseskrifter (1957)
[språket varsamt moderniserat av mig]. Citat från NT enligt Hedegårds översättning.

I Guds, Faderns, + Sonens och den helige Andes, namn. Amen.

*Bön. Ack, bliv hos oss, o Jesu Krist, Ty afton är nu kommen visst.
Din helga läras klara ljus Låt alltid lysa i ditt hus.
I denna tids bedrövlighet Ge åt vår tro beständighet,
Låt aldrig från oss bliva vänt Ditt rena Ord och sakrament
(Luthers Psalmbok nr 905, N. Selnecker)*

Inledning

Detta föredrag skall visa, att vår evangelisk-lutherska lära om *Altarets Sakrament* ingenting annat är än bibelns rena och klara lära om den heliga nattvarden. Jag kommer då främst att gå igenom den bibliska läran och sedan i korthet beröra Luthers och bekännelseskrifternas lära i förhållande till den reformerta villfarelsen (Carlstadt, Zwingli, Calvin) och filippismen (Filip Melanchtons och hans efterföljares avvikelser från Luther).

A. Bibelns lära

Läran om nattvarden finns helt och hållet i evangeliernas och Paulus' berättelse om hur Jesus instiftade den första nattvarden (Matt 26, Mark 14, Luk 22 och 1 Kor 11). Eftersom vi utifrån Skriftens egen undervisning tror att Bibeln är Guds ofelbara, inspirerade ord, är vi övertygade om att dessa texter (på grekiska) är den Helige Andes ord som troget återger vad Jesus sade och gjorde vid den första nattvarden och hur han befallde att den också skulle fortsätta att firas i den kristna kyrkan. Sedan finns det också några andra ställen där Paulus inskärper denna undervisning (1 Kor 10:16-17, 1 Kor 11:26-30). Paulus kommer då inte med något nytt utöver vad Jesus lärt, utan han förmanar kraftigt att vi noga skall skilja mellan nattvardens sakrament, som är Kristi kropp och blod, och annan mat:

"Den som på ett ovärdigt sätt äter av detta bröd eller dricker av Herrens bägare, han syndar mot Herrens kropp och mot hans blod" (1 Kor 11:27).

Det är en viktig biblisk princip, att all lära skall grunda sig på tydliga och klara bibelställen, som verkligen handlar om den aktuella lärofrågan. Läran om nattvarden måste därför i allt grunda sig på Jesu instiftelseord om nattvarden och de fyra berättelserna därom. Sedan kan man i uppbyggligt syfte också peka på många andra bibelställen där det t ex nämns bröd och vin eller Kristi kropp och blod och sätta dem i samband med nattvarden. Ett känt sådant ställe är Joh. 6, där Jesus talar om att vi får evigt liv genom att äta hans kött och dricka hans blod:

"Om ni icke äter Människosönens kött och dricker hans blod, har ni icke liv i er... Ty mitt kött är verklig mat, och mitt blod är verklig dryck. Den som äter mitt kött och dricker mitt blod, han är alltid i mig, och jag är alltid i honom." (Joh 6:53-56)

Många, även lutheraner, har menat, att detta ställe måste handla om nattvarden, och att det därför är nödvändigt att ta emot altarets sakrament för att bli salig. Men vi ser att detta

ställe inte alls nämner någonting om bröd och vin som bärare av, eller ett med Kristi kropp och blod. Om stället tolkas om nattvarden kommer det också i konflikt med orden om att på ett ovärdigt sätt äta och dricka en dom över sig, som Paulus säger. Om Joh. 6 handlar om nattvarden skulle det innebära att alla som äter och dricker Kristi kropp och blod blir saliga. Eukaristin skulle då automatiskt (ex opere operato) göra oss saliga. Men det är uppenbart att detta ställe talar om ett annat ätande och drickande, nämligen trons ätande och drickande av Kristus. Detta ätande och drickande är nödvändigt för saligheten. Kristus är brödet som har kommit ned från himmelen och när vi tror på honom äter vi hans kropp på ett andligt sätt. Zwingli och andra reformerta tyckte att detta väl stämde överens med deras lära att Kristus *inte* var närvarande i brödet och vinet utan endast på ett andligt sätt genom tron kom till oss i nattvarden. Så blir det fel om vi lägger ett sådant bibelställe till grund för läran om nattvarden. Om vi däremot på ett uppbyggligt sätt använder oss även av detta ställe i utläggningen av nattvarden är det inte fel, men vi skall då vara klara över att Jesus här talar om trons ätande och drickande, inte om det sakramentala mottagandet av Kristi kropp och blod.

Detta är min kropp, detta är mitt blod

Alla fyra berättelserna om nattvarden instiftelse stämmer mycket väl överens med varandra även om de inte helt sammanfaller. Det som är gemensamt är, att de alla berättar om hur Jesus tog bröd och vin och gav lärjungarna att äta och dricka och hur han om detta bröd och vin sade: *Tag och ät, detta är min kropp, detta är mitt blod.*

Matteus: Medan de åt, tog Jesus ett bröd, uttalade tacksägelsen, bröt det, gav åt lärjungarna och sade: *"Tag och ät! Detta är min kropp."* Sedan tog han en bägare, uttalade tacksägelsen, gav åt dem och sade: *"Drick alla av detta! Ty detta är mitt blod, förbundsblodet, som skall utgjutas för många till syndernas förlåtelse.* (Matt. 26:26-28).

Markus: Under måltiden tog Jesus ett bröd, och när han hade uttalat tacksägelsen, bröt han det i stycken, gav åt dem och sade: *"Tag detta! Detta är min kropp."* Sedan tog han en bägare, och när han hade uttalat tacksägelsen, gav han den åt dem, och de drack alla ur den. Han sade till dem: *"Detta är mitt blod, förbundsblodet, som skall utgjutas för många. ... dricka av vinträdets frukt ..."*(Mark 14:22-25)

Lukas: När tiden var inne, lade han sig till bords och apostlarna med honom. ... Dricka av vinträdets frukt ... Så tog han ett bröd, bröt det, gav det åt dem och sade: *"Detta är min kropp, utgiven för er. Gör detta till minne av mig!"* Likaså tog han bägaren efter måltiden och sade: *"Denna bägare är det nya förbundet i mitt blod, utgjutet för er..."* (Luk 22:14-20)

Paulus: Ty den tradition som jag meddelade er har kommit till mig från Herren själv: Under den natt då Herren Jesus blev förrådd, tog han ett bröd, uttalade tacksägelsen, bröt det och sade: *"Detta är min kropp, utgiven för er. Gör detta till minne av mig!"* På samma sätt tog han bägaren efter måltiden och sade: *"Denna bägare är det nya förbundet i mitt blod. Varje gång ni dricker av den, gör det till minne av mig!"* (1 Kor 11:23-26)

Alla fyra ställena talar om bägaren, som hörde till den judiska påskmåltiden. Vi vet att den alltid innehöll vin. Efter själva påskmåltiden - som hörde till det gamla förbundet och som Jesus nu uppfyller och avslutar - tog han så ett bröd och bägaren med vin. Lukas och Paulus säger uttryckligen att den innehöll *vinträdets frukt*. Jesus gav bröd och vin till lärjungarna till att äta och dricka. Om han bara hade gjort detta hade vi kunnat fira nattvarden enbart som en åminnelsehögtid, som en symbol för att Kristus nu skulle lida och dö för hela världens synd och sedan uppstå till syndernas förlåtelse.

Men nu lär oss dessa fyra skriftställen med all önskvärd tydlighet, att vinet och brödet inte bara är vanligt bröd och vin - vilket det förvisso också är och förblir - men bröd och vin om vilket Herren själv säger: *Tag och ät. Detta är min kropp. Detta är mitt blod.*

Detta är ett oerhört påstående. Det är uppenbart för var och en som utan förutfattade meningar läser den tydliga texten, att Jesus talar just om brödet och vinet. Innebörden av vad Jesus säger är alltså: Detta bröd, som jag håller i handen och nu ger er att äta, detta bröd är verkligen min egen kropp. Denna kalk, detta vin, som jag ger er att dricka, är verkligen mitt eget blod. Och så säger han, att detta sker till syndernas förlåtelse.

Den bibliska läran om närvaron (realpresensen) är därför mycket enkel och klar. Brödet är Kristi kropp, vinet är Kristi blod. För Gud är ingenting omöjligt. Om vi tar Kristi ord på allvar måste vi tro, att Gud kan och vill göra just detta i sin kärlek till oss.

Förnuftet har givetvis svårt att fatta något sådant. En bit bröd kan väl omöjligt vara Kristi kropp? Brödet är ju litet och Kristi kropp är mycket större. Dessutom kan väl inte Kristi kropp vara på många ställen samtidigt! Därför måste vi utifrån vårt mänskliga förnuft med nödvändighet omtolka vad Jesus säger. Han måste mena något annat. Så har alla möjliga svärmiska nattvardsläror uppkommit. Redan i fornkyrkan smädades de kristna för att de hade en som hedningarna menade kannibalisk nattvardslära, då det åt sin egen Gud. Kyrkan hotades under de första århundradena framför allt av dessa angrepp från icke kristna. Men under medeltiden fanns också teologer som ifrågasatte närvaron och försökte omtolka den i symbolisk riktning. Även *kyrkofadern Augustinus* har anklagats för detta, men med orätt. Vi kan tydligt se, hur fornkyrkans biskopar i en mängd skrifter försvarar läran om Kristi kropps och blods sanna närvaro i brödet och vinet. Så gjorde också katolska kyrkan, även om man under senmedeltiden kom med spekulationer om att brödets och vinets substans ersattes av Kristi kropp och blod (transsubstantiationsläran). Man höll dock fast vid att Kristi kropp och blod var närvarande.

Men *Carlstadt*, Luthers medhjälpare i Wittenberg började på allvar ifrågasätta närvaron. När Jesus säger: *"Detta är min kropp"*, syftar han inte på brödet utan enbart på sig själv, menade *Carlstadt*. Luther avfärdade givetvis denna löjliga och orimliga tolkning. Skulle Jesus verkligen ha menat ungefär så här: Här sitter jag, detta är min kropp. Och här ger jag er bröd att äta. Tag och ät brödet. Brödet är inte min kropp, för ni ser ju att jag sitter här och inte är i brödet!? Men *Carlstadt*'s idéer spred sig, och *Zwingli* hakade på med sin stora vältalighet och energi. Jesus talar visst om brödet och vinet, menade *Zwingli*, men på ett symboliskt sätt. När Jesus sade: Detta är min kropp, så menar han att brödet betyder hans kropp, att vi kan tänka på hans kropp när vi äter brödet. När vi på Jesu befallning upprepar nattvarden är hans kropp endast i himmelen, menade *Zwingli*. Den kan ju inte samtidigt vara på jorden. Därför måste orden betyda att nattvarden enbart är en åminnelsemåltid. *Calvin* försökte sedan vara lite mer sofistikerad och göra brödet till en symbol för det andliga ätandet, då vi verkligen äter Kristi kropp och blod, men inte på ett kroppsligt utan enbart på ett andligt sätt. Det är bara de troende som kan göra detta, och därför menade *Calvin* att de icke troende omöjligt kan äta Kristi kropp och dricka hans blod i nattvarden. Efter Luthers död framkom det också tydligt, att *Filip Melancton* försökte närma sig *Calvin*, som han också brevväxlade med. *Filip* höll visserligen fast vid att det var Kristi kropp och blod som gavs i nattvarden. Men han ville inte på samma sätt som Luther knyta närvaron till elementen, utan mera till handlingen. När vi i nattvarden äter och dricker får vi del av Kristi kropp och blod. Men detta kan vi inte med visshet konstatera förrän efter det att hela handlingen utförts. Detta blev filippismens subtila tolkning, som gjorde att dess företrädare på olika sätt försökte uppnå enighet med kalvinisterna (de reformerta).

Vi skall senare se hur Luther och de trogna gnesiolutheranerna mot alla dessa försök till omtolkningar höll fast vid den bibliska och fornkyrkliga nattvardsläran. Luther skrev som bekant orden *"Detta är min kropp"* (på latin: *Hoc est corpus meum*) på bordet framför sig i

samtalen med Zwingli i Marburg 1529 och hävdade orubbligt, att dessa ord måste tolkas och förstås precis som de står. Brödet är Kristi kropp. Vinet är hans blod. Mänskligt förnuft kan inte fatta det, men tron håller fast vid Ordet.

Gör detta!

Både Lukas och Paulus har med orden: *Gör detta!*, men om de så bara hade stått på ett enda ställe är de helt avgörande för vårt firande av nattvarden idag. Luther och bekännelseskrifterna påpekar också detta. Om inte Jesus hade sagt: *Gör detta!* så hade vi inte kunnat fira nattvarden idag. Då hade den enbart varit en enstaka historisk händelse, då apostlarna hade fått mottaga Kristi kropp och blod, men inte vi.

Detta är synnerligen viktigt att förstå. När Jesus säger: *Gör detta!* så är det inte bara fråga om att vi skall minnas honom, utan att vi skall göra detta, detta som han själv gjorde. Vi skall upprepa firandet av nattvarden på samma sätt som Jesus gjorde. Och då är det inte fråga om att upprepa alla tänkbara detaljer och handlingar, som Jesus kan tänkas ha gjort. Utan vi skall upprepa det som är det väsentliga i nattvarden, och som gör nattvarden till nattvard. Vad är då detta?

Vi har sett att Jesus tog bröd och vin, att han om dessa uttalade orden: Detta är min kropp, detta är mitt blod, och att han gav lärjungarna att äta och dricka, samt att han utlovade syndernas förlåtelse knutet till detta sakrament. Detta är det väsentliga. Vi skall göra detsamma eftersom Herren själv har befallt det. Gör detta! syftar alltså inte bara på ätandet och drickandet, utan också och framför allt på det allra viktigaste i måltiden, nämligen Guds eget ord, som han vill att vi skall upprepa: *Detta är min kropp, detta är mitt blod*. Sedan gammalt kallar kyrkan detta uppreparandet av ordet för konsekration, välsignelse. Brödet är vanligt bröd i början av måltiden och bägaren innehåller vanligt vin. Men när Jesus om dessa element säger: Detta är min kropp, detta är mitt blod, då är det ett Guds under som sker. Genom Ordet, konsekrationen, blir verkligen brödet till Kristi kropp och blod, och vi kan med Luther tala om en underbar förvandling. Inte så att brödet i sig förändras, men brödet blir samtidigt Kristi kropp i kraft av orden: *Detta är min kropp*, och bägarens vin blir samtidigt Kristi blod i kraft av orden: *Detta är mitt blod*.

På nytt säger förnuftet: Stopp och belägg! Detta måste vara romerskt-katolskt hokus pokus. Är detta inte den påvliga transsubstantiationsläran, förvandlingsläran som vi på allt sätt måste ta oss till vara för. Luther svarar: ingalunda! Transsubstantiationsläran är en onyttig spekulation, som bara försvagar den verkliga närvaron. Bibelns lära är inte mindre konkret och realistisk än Roms. Den är tvärtom mycket mera "massiv" och konkret, säger Luther. När orden ljuder är Kristus där "med de stora benen och allt", som Luther säger på sitt drastiska sätt. Det sker visserligen osynligt, men det sker. Jesus sade inte: När ni äter och dricker kommer jag i denna handling att vara närvarande med min kropp och mitt blod. I så fall hade den filippistiska tolkningen varit riktig. Nej han säger om brödet och vinet: *Detta är min kropp, detta är mitt blod!* I samma stund han säger det är orden sanna. Det är därför en onödig, felaktig och mänsklig spekulation att skjuta in en tidsperiod mellan Jesu ord och närvaron av hans kropp och blod. Däremot kan och bör vi givetvis inte spekulera om vid vilken stavelse av orden som närvaron inträder. Detta gjorde somliga av senmedeltidens teologer, vilket med rätta avvisades av Luther.

Men låt oss nu tänka oss in i situationen att vi satt eller snarare låg kring bordet tillsammans med lärjungarna i den första nattvarden. När då Jesus allvarligt sade: "*Tag och ät, detta är min kropp. Drick härav alla, detta är mitt blod!*", skulle vi då inte omedelbart ha trott honom på hans ord? Och om vi inte kunde tro detta, skulle det då inte ha varit ett tecken på vår otro? Är det inte så, att tron på Kristus innebär, att vi alltid skall utgå från att vad Han säger är sagt av Gud själv - eftersom Han verkligen är Gud - och

därför med nödvändighet sant, rätt och riktigt? Måste inte otron tiga inför detta Guds under, precis som Israels folk om och om igen fick uppleva att det Herren sade också skedde. När Gud sa att Israels folk skulle bli räddade genom påskalammets blod och Röda havets vatten skedde det också. När Gud sa att folket skulle bli mättade i öknen av bröd från himmelen skedde också detta under. Om vi läser igenom hela Bibeln skall vi se, att det Gud säger alltid sker precis som han har sagt. Och när Jesus sade att hövitsmannens tjänare skulle bli frisk, skedde det då inte precis vid den stunden när Jesus uttalade orden?

Nu beror det naturligtvis på vad det är Jesus säger och hur han säger det. Allting måste förstås i sitt rätta sammanhang. Ibland uttalar Jesus ett villkor, som först måste vara uppfyllt om det hela skall ske. Så sa han till Nikodemus: *"Om en människa icke blir född på nytt, kan hon icke se Guds rike"* (Joh. 3:3). En människa måste alltså bli född på nytt för att komma in i Guds rike. Jesus sa inte till Nikodemus: "I denna stund är du salig". Om Jesus hade sagt så, hade Nikodemus varit salig i samma stund, ty Gud kan inte ljuga. Så var det inte i det fallet, Men när Jesus sa till rövaren på korset: *"Sannerligen, sannerligen jag säger dig, idag skall du vara med mig i paradiset"*, då kunde rövaren verkligen vara viss om att dö salig. Jesus förkunnade det ovillkorliga evangeliet för honom eftersom han mitt i sin stora synd vände sig till Jesus med bön om förlåtelse: tänk på mig när du kommer till ditt rike! (Luk 23:40-43). När Jesus sa: idag, idag, skall du vara med mig i paradiset, ja, då fick den olycklige rövaren frid i sin själ. Han visste och trodde att Jesus var Guds Son, som inte hade gjort något ont, och han förtröstade på honom. Då kunde han också med visshet tro, att han samma dag, i sin dödsstund inte skulle komma till helvetet, utan till paradiset, ty detta hade Jesus själv lovat.

Skulle vi då inte i nattvarden tro vad samme Jesus så tydligt utlovar: *Detta bröd är min kropp. Detta vin är mitt blod. Utgivet, utgjutet för alla till syndernas förlåtelse?! Jo, förvisso skall och måste vi tro det, därför att Jesus själv säger så!*

I och med detta har vi utlagt och förklarat hela den bibliska nattvardsläran. Den är inte svår att förstå. Den är enkel, tydlig och klar. Svårigheten ligger bara hos förnuftet, som har så svårt att acceptera att Gud verkligen gör detta under mitt ibland oss. Men förnuftet har svårt med alla delar av trosbekännelsen. Förnuftet kan inte tro att Gud är allsmäktig då vi ser så mycket elände i världen. Förnuftet kan inte tro att Gud är treenig, eftersom tre skilda personer omöjligen kan vara en enda Gud. Om både Fadern, Sonen och Anden är Gud, måste förnuftet antingen lära tre olika gudar, eller måste det vara så att Sonen och Anden inte verkligen är Gud på samma sätt som Fadern. Så raserar förnuftet på en gång hela den kristna tron. Skulle det då inte också resa sig upp mot den orimliga nattvardsläran? För att inte tala om dopet! Hur kan lite vatten på barnets huvud driva bort djävulen och föra barnet in i himmelriket? Hur kan prästen i absolutionen förlåta synder, när han är en vanlig människa? Hur kan kyrkan förkunna syndernas förlåtelse utan att vi själva skall göra egna, goda gärningar först? Det rimmar bara inte med mänskligt förnuft och rättvisa! Och hur skulle det vara möjligt att Jesus Kristus är född av en jungfru, utan någon mänsklig far? Hur kunde han dö och uppstå och fara upp till himmelen? Hur kan man tro på att han sedan skall komma tillbaka och döma hela världen? Och hur kan man överhuvud taget tro på att det finns en himmel och ett helvete, goda änglar och onda änglar? Och hur kan man tro på att Gud är den helige Ande, som kommer till oss genom Bibelns ord, som ju är skrivna av vanliga människor?

Nej, förnuftet kan inte tro på någonting av detta. Som kristna får vi därför lugnt bekänna: förnuftet är i andliga ting - som Luther säger - djävulens hora. Vi skall som kristna endast tro vad Ordet säger och där låta förnuftet tiga. Men sedan, när det gäller andra saker som ligger under tron och gäller hur vi skall leva och verka i denna världen, ja då skall vi tacka Gud för förnuftet som hans stora, underbara gåva. Vi skall på allt sätt använda förnuftet,

men inom sitt rätta område. Zwinglis, Calvins och filippisternas stora fel var, att de började blanda in förnuftet i nattvardsläran utan att följa vad Ordet klart och tydligt säger.

I vår tid ser vi, hur man nästan överallt har övergivit den bibliska nattvardsläran. Den moderna förnekelsen är ett arv från hedningarnas angrepp på kyrkan utifrån, men som senare mer och mer kom in i kyrkan och förstörde henne inifrån. Under renässansen i slutet av medeltiden blev detta mer och mer uppenbart inom den katolska kyrkan. Många inom kyrkan uttalade öppet tvivel på den sanna närvaron i nattvarden, och Luther berättar med förskräckelse hur han mött dessa förnekande präster i Rom, som till och med raljerade och hädade, när de snabbt skulle avverka sina mässor. Luther berättar att han hört, att somliga konsekrerade med orden: bröd är du, och bröd skall du förbli!

När så sakramentssvärmarna (Carlstadt och hans efterföljare) kom, var jordmånen för denna förnekelse redan förberedd. Den gick också fram som en stormvind mitt inom den evangeliska kyrkan. Inom döpparrörelserna var det naturligt, då man redan förkastade tron på att dopet frälsade och att Guds nåd verkligen kunde ges som nådemedel genom Ordet och sakramenten. Inom den framväxande kalvinismen blev det på samma sätt. Anden behöver inte någon vagn, lärde man. Anden verkar direkt utan verkliga nådemedel. Så förvisades tron på den verkliga närvaron från alla de svärmiska rörelserna, och de reformerta eller kalvinska kyrkorna. En stor del av reformationen lämnade den bibliska läran om nattvarden och gick över till de reformerta, som fick sina starkaste fästen i Schweiz, Frankrike, Holland och England och som därifrån kom till USA och nu har spritt sig över hela världen.

Vi måste också förstå en viktig sak när det gäller läran om nattvarden. Det är inte själva ljudet av instiftelseorden eller detta att de i sig uttalas, som automatiskt verkar närvaron. Luther inskräper om och om igen, att Guds Ord för att verkligen vara Guds Ord måste förstås och läras på rätt sätt. Den kyrka som t ex öppet och offentligt förnekar treenigheten har inte det kristna dopet, även om de använder orden: Jag döper dig i Faderns, Sonens och den helige Andes namn. När läran om treenigheten och dopet saknas har man inte längre de rätta, bibliska orden. Så har t. ex. Jehovas vittnen inte det kristna dopet även om de själva tror och menar det. När svärmarna förnekar den sanna närvaron i nattvarden kan de inte heller konsekkrera även om de upprepar instiftelseorden. *"Våra svärmare konsekkrerar inte"*, säger Luther. Då menar han inte att de inte läser instiftelseorden, vilket de förvisso gjorde. Nej, han menar, att de inte längre har Kristi ord och fullmakt, eftersom de öppet och offentligt lär att Kristus inte med sin kropp och sitt blod är närvarande i nattvarden. Så är det endast de kyrkor som bekänner att Kristi kropp och blod är närvarande som också har denna närvaro. Därför har Kristi kropp och blod i de reformerta kyrkorna och i den moderna förnekelsens kyrkor försvunnit från deras altaren. Svärmarna konsekkrerar inte. De har bara bröd och vin kvar. Luther säger drastiskt: *"Hellre vill jag då ha idel kropp och blod med påven, än att jag bara får bröd och vin med svärmarna."*

B. Några invändningar mot den bibliska nattvardsläran

Bibelns lära om altarets sakrament skulle ha kunnat vara enkel och kortfattad om bara alla kristna barnsligt hade trott på den och hållit fast vid den. Men så är det tyvärr inte. Villolärare av alla slag har - som vi redan sett - gjort allt för att föra kyrkan bort från den barnsliga, innerliga tron och förtröstan på de underbara gåvorna, som Gud ger oss i nattvarden. Bakom detta står givetvis djävulen, som med hjälp av förnuftet vill föra Guds barn bort ifrån hela tron och störta dem i fördärvet. Han vill också förstöra Guds kyrka, så att den inte skall kunna predika rent och klart och missionera bland moderna hedningar. Djävulens mål är tydligt: han vill behålla alla människor i sitt onda rike och förhindra att de kommer in i Guds rike och blir saliga. Självs är han en fallen och förtappad ängel, och nu vill

han få så många som möjligt med sig till det Bibeln kallar den brinnande sjön, som är Guds förskräckliga dom över otrons människor och alla onda andar.

Men kyrkans trogna lärare håller fast vid Ordet och lär detsamma som den sanna kyrkan alltid har lärt. I altarets sakrament får vi Kristi sanna kropp och blod till syndernas förlåtelse. När vi äter och dricker brödet och vinet vet vi med visshet, att vi tar emot Kristi egen kropp, som har dött och uppstått för våra synders skull, och Kristi eget blod, som runnit till försoning för hela världens synd. Det är nu den uppståndne Frälsaren, som kommer till oss varje gång vi på Kristi befallning firar en heliga nattvarden. Detta är verkligen ett heligt sakrament, som är instiftat av Jesus Kristus själv för vår salighets skull. Altaret är bordet, där Jesus kommer till oss idag, precis som han kom till sina apostlar den första gången. Altarets sakrament är därför en eukaristi, tacksägelse och ett odödlighetens läkemedel. Vi får komma dit i lovsång omgiven av Guds osynliga änglar. I den sanna, bibliska kyrkan är därför altarets sakrament en så viktig sak. Den är som Luther säger det osynliga Ordet, som på ett särskilt sätt är oss givet som resekost genom vår svåra och farliga färd genom detta livet. Det vi har fått i dopet - syndernas förlåtelse, evigt liv och salighet - får vi nu på nytt och på nytt bekräftat så ofta vi firar den heliga måltiden. Och Jesus talar om att det bör ske ofta: Så ofta ni gör detta, gör det till min åminnelse. Att fira nattvarden tillsammans med Ordets predikan, böner och lovsånger är därför ett kännetecken på en rätt, biblisk gudstjänst. En god förberedelse för nattvardsmässan är också bikten med syndabekännelse och avlösning, som vi för all del inte får låta komma ur bruk. Allt detta har de trogna lärarna i den lutherska kyrkan alltid med rätta framhållit. Detta är ju vad Bibeln själv lär, och därför skall vi göra allt vi kan för att upprätthålla våra bibliska, liturgiska gudstjänster med Ordet och sakramenten i centrum!

Det sorgliga kapitlet om invändningarna och villolärorna kring nattvarden måste dock också bemötas på Herrens befallning. Ty Han befäller oss inte bara att predika Ordet rent och klart och förvalta sakramenten rätt, utan också att vederlägga dem som säger emot:

”Ty som en Guds förvaltare måste en biskop vara en oförvitlig man... Han måste hålla fast vid det tillförlitliga ord, som har fått sin utformning i läran, så att han är i stånd både att förkunna den sunda läran och att vederlägga dem som motsäger den. En sådan vederläggning är nödvändig, ty ... det finns många som sätter sig upp mot Guds vilja, pratar vitt och brett och bedrar människor (Tit. 1:7-10).

Invändning 1: Läran om närvaron är onödig

Eftersom det inte finns någon omedelbar och tydlig koppling mellan läran om den sanna närvaron (den s.k. realpresensen) och rättfärdiggörelsen, verkar det onödigt att bråka så mycket om denna sak. Varför kan inte lutheraner och reformerta enas, när de ändå är överens om att människan endast blir frälst genom tron på Jesus Kristus?

Svar: Guds Ord lär många saker, som inte omedelbart står i förbindelse med läran om rättfärdiggörelsen. Även om det är sant att rättfärdiggörelsen är Bibelns huvudlära får den inte göras till en tvångströja som säger vad som är viktigt att lära i kyrkan. Jesus befäller oss kort och gott att lära allt vad han har befallt oss (Matt. 28:20). Det är Skriften själv som lär den sanna närvaron. Luther säger på sitt drastiska sätt: Om Gud hade befallt oss att hoppa på ett ben hela livet, skulle vi göra det, även om vi inte förstår vad det vore bra för. Många fromma teologer har blivit bedragna av sin egen fromhet när de trott att allting som är viktigt måste höra direkt ihop med frälsningen.

Särskilt tydligt är detta inom filippismen och den senare pietismen, som alltid ansett det oandligt att hålla på för mycket med frågor om konsekration (välsignelse genom instiftelsorden), realpresens (sann närvaro), relikva (det överblivna) och andra frågor i anslutning till nattvarden. Men detta är en flykt bort från den bibliska teologin, som

djävulen mycket skickligt utnyttjar i sin kamp mot den rena läran om sakramentet. Vi skall då inte låta oss skrämmas av detta, utan fortsätta att tydligt och klart framställa den bibliska läran och avslöja förnekelsen, även när den framträder i sin frommaste gestalt.

Invändning 2: Bibelns enkla lära krånglas till av teologerna

Melanchton bad Gud bevara honom för teologernas raseri. Han ville ju bara hålla fast vid Bibelns enkla lära. Men i själva verket införde han en rad nyheter och ändringar i läran, först hemligt och sedan öppet efter Luthers död. Så säger också de, som idag försvarar filippismen och menar, att det inte är så viktigt exakt hur man tror om nattvarden, bara man är överens om att vi äter och dricker Kristi kropp och blod. Eftersom många teologer här har lärt olika, måste vi tillåta olika åsikter om nattvarden inom kyrkan.

Svar: En sak är, att teologer kan framställa samma sanning på olika sätt utan att fördenskull vara oeniga och avvika från den bibliska läran. I tider då ingen strid råder har många lärare ibland uttryckt sig något oförsiktigt och inte så exakt som det krävs i en tid, då en viss lära förnekas av villolärare. Så var det till exempel på 1600-talsortodoxins tid, då flera goda lärare utan att vara medvetna om det fick med en del av Melanchtons felaktiga bestämningar i läran om utkorelsen och även i nattvardsläran. Man ville förvisso lära precis som Luther och ville absolut inte ha med någon filippism. Men striden gällde då andra saker, och detta passerade oförmärkt. När sedan villolärare i USA på 1800-talet lärde falskt om utkorelsen och omvändelsen i strid mot den trogna, lutherska kyrkan (Walther, Pieper m fl), hänvisade de till de ortodoxa teologernas oklara och ibland felaktiga uttalanden och menade sig kunna styrka sin obibliska gärningslära därigenom.

Walther och Pieper hänvisade då till Skriften allena. Den avgör vad som är kristen lära, inte vad vissa teologer kan ha lärt. Att med stöd av dem hävda att det skall kunna finnas olika läror om utkorelsen och omvändelsen - som motståndarna ville - avvisades bestämt. Det vore att i princip upphäva Skriftens auktoritet och klarhet. Guds Ande talar klart och tydligt. I frågor där Bibeln tiger, skall vi också tiga. Men där Bibeln lär något skall vi lära detsamma. Sedan visade Walther och Pieper, att senortodoxerna inte alls har menat det på det viset som motståndarna tolkar det hela. Ortodoxerna var fiender till allt vad synergism och egna gärningar heter i läran om omvändelsen och utkorelsen. Likväl var deras framställning inte riktigt bra, utan något felaktig i vissa stycken. Det var hö och strå, som vi måste overse med, så länge de stod på den sanna grunden. De var verkligen rätte lärare, även om ett och annat felaktigt halkade med. Så var det med kyrkofadern Augustinus, säger Luther. Han var en trogen, rätt lärare, men vissa saker i läran om rättfärdiggörelsen blev inte så bra som de kunde och borde ha varit. Det var hö och strå, som Augustinus tyvärr använde. Men vi erkänner honom ändå som en god och rätt lärare. Det skulle dock vara helt felaktigt att åberopa hans lära om rättfärdiggörelsen och spela ut den mot Bibelns lära. Augustinus kämpade rätteligen mot villoläraren Pelagius, som ville blanda in egna gärningar i omvändelsen och rättfärdiggörelsen. Detta avvisades på det skarpaste av Augustinus. Att han då i detta läge inte alltid träffade det rätta i sin framställning var en svaghet och ett fel, som vi inte ska följa. Men det gjorde honom inte till en falsk lärare. De falska lärarna kännetecknas av att de med sina falska läror strider och kämpar mot sanningen och Guds Ord. Det är en helt annan sak.

Samma sak med Luther. I hans tidiga skrifter finns ett och annat, som han själv senare erkände inte höll måttet. Men i den situation han var lyckades han endast stegvis frigöra sig från den romersk-katolska kyrkans många villfarelser. Han ber oss därför läsa sina tidiga skrifter med försiktighet. Huvudsaken i dem är riktig och rätt, men vissa saker är fortfarande felaktiga. Då skall vi inte göra som de moderna teologerna, som tar fasta på just detta. De vill till exempel utgå från den unge Luthers ännu outvecklade lära om

rättfärdiggörelsen, där vissa saker fortfarande är felaktiga. Dessa teologer är de verkliga villolärarna. De har aldrig förstått och trott på Luthers bibliska lära, men de använder Luther för att maskera sina egna onda avsikter. Luther skulle om dem ha sagt: ”Pfui, du lede och onde djävul, som vill framträda som en ljusets ängel. Men du kan inte hindra att bockfoten syns.”

När det gäller nattvarden är det samma sak som med utkorelsen. 1600-talsortodoxin och med den även Walther och Pieper har fått med något av filippismen, trots att de med kraft och på allt sätt vill värna om den äktlutherska läran mot Melanchtsons avvikelser. Med hjälp av skickliga lutherforskare som Tom G A Hardt och andra kan vi idag tydligare se, hur även 1600-talsortodoxerna hade några smärre avvikelser från Luther i nattvardsläran. Hollazius skriver t ex att Luthers paradox ”brödet är Kristi kropp” är obiblisk. (Propositio illa: Panis est corpus Christi non est biblica, se Hardt: Venerabilis, s. 251). Skall vi på grund av detta säga, att vi här måste tillåta olika åsikter i kyrkan? Nej, Hollazius tog tyvärr miste och fick med hö och strå, utan att säkert förstå allvaret i det hela. Men vi ser tydligt, att Luther och de trogna gnesiolutheranerna på 1500-talet samt den store Martin Chemnitz lär bibliskt och klart i denna fråga. Brödet är verkligen Kristi kropp. Det är inte en obiblisk paradox. Då får hellre den gode Hollazius fara. Våra filippister säger då att vi är för högmodiga, som menar oss döma 1600-talets ortodoxer. Men detta är inte sant. Vi har den allra största respekt för 1600-talets ortodoxer och måste ständigt lära av dem. Men när det blir fråga om vad som är sann och rätt lära måste vi nödvändigtvis gå till Skriften allena. Om vi då finner att någon lär annorlunda, om det så är Luther eller en ängel från himmelen, skall vi inte följa honom. Att vi gärna följer vår store reformator Martin Luther beror inte på att han var en märklig människa. Vi följer honom endast därför att han tydligt och klart lär vad Bibeln lär. Om och när vi finner något i Luthers skrifter som är felaktigt får vi inte följa det utan betrakta det som hö och strå. Skriften allena är vår ledstjärna. Därmed inte sagt att vi inte följer Luthers lära. Vi är övertygade om, att Luther troget lärde och förde fram den bibliska läran i alla stycken. Men vi tror detta enbart på grund av att vi finner att Luthers lära stämmer överens med Skriften. Så är och förblir Skriften den enda och högsta normen. Bekännelseskrifterna och Luthers skrifter bekänner vi oss till endast därför att de stämmer överens med Skriftens lära.

Invändning 3: Läran om det överblivna finns inte i Skriften

Många kan inte förstå att trogna lutheraner lär, att allt konsekrerat bröd och vin i nattvarden skall förtäras. Om detta krav framställs som en lära kan man inte acceptera den.

Svar: Att Luther och gnesiolutheranerna var så noga med detta berodde på följande. De var utifrån Skriften övertygade om, att det bröd och vin som invigts genom instiftelseordens läsande (konsekrationen) verkligen var Kristi sanna kropp och blod. Om detta sakrament sa Kristus själv: tag och ät! Vi har inte någon annan befallning, utan måste därför se till att allt invigt bröd och vin förtärs. Annars hamnar vi i ett läge, där vi missbrukar det invigda, som nu är Kristi kropp och blod. Att därför låta konsekrerat bröd och vin vara kvar och antingen skaffas bort eller åter blandas med eller likställas med oinvigda oblater och vanligt vin vore att behandla Kristi kropp och blod på ett ovärdigt sätt. Luther blev därför mycket upprörd, när vissa präster la tillbaka konsekrerade oblater i asken. Det innebar ju att man inte längre skilde Kristi kropp och blod från vanligt vin och bröd.

Man tyckte å andra sidan att de romerska katolikerna handlade felaktigt, när de tog oblaterna ut ur gudstjänstens ram och bevarade dem i ett skrin som tecken på Jesu närvaro och ibland också bar omkring dem i procession som ett verkligt sakrament. Detta

bruk stred ju uppenbart mot Jesu ord om att nattvarden är en måltid. Kristi kropp och blod var till för att ätas och drickas och inte för att låsas in, bäras omkring och tillbedjas i processioner. Det enda rätta och riktiga är därför att förvalta nattvarden så, att allt invigt bröd och vin förtärs. Detta är en enkel och naturlig följd av tron på närvaron.

Luther hade ingenting emot tillbedjan av Kristi kropp och blod när den skedde inom gudstjänstens ram, tvärtom! Med klockringning, knäfall och böner tillbad Luther och hans trogna efterföljare Kristi kropp och blod i sakramentet. Luther skrev också en viktig och god skrift om detta bruk, som han ville ha fritt utan alla tvång. Men själva saken fick inte förnekas och betvivlas. Kristus är verkligen närvarande med sin kropp och sitt blod, och som sann Gud och sann människa i en innerlig, personlig förening, är verkligen hans kropp och blod tillbedjansvärda.

Melanchton kunde inte förstå detta, och kallade Luthers trogna efterföljare för brödtillbedjare och kämpade ivrigt mot detta bruk! Men Luther avvisade med kraft varje tanke på att tillbedja bröd och vin - det vore verkligen avguderi. Men att tillbedja Kristus i sakramentet och hans sanna kropp och blod som närvarande i bröd och vin, det är verkligen inte avguderi utan en sann och god gudstjänst! Tyvärr var det Melanchtons filippism, som här var den allvarliga villfarelsen. Luthers tidigare så trogne vän och efterföljare och författare av viktiga bekännelseskrifter kom att efter Luthers död driva en rad allvarliga villoläror, och blev så upphov till en förskräcklig förvirring i den lutherska kyrkan.

När idag kyrkor som den ärevördiga Wisconsinsynoden försvarar filippismen är det sorgligt att se och uppleva. Glädjande är dock att inom dess systerkyrka ELS har framkommit en god bok av Bjarne W Teigen, som på ett utmärkt sätt vederlägger den moderna filippismen. Den handlar om Martin Chemnitz nattvardslära (The Lord's Supper in the Theology of Martin Chemnitz, 1986). I Sverige har tyvärr också Lutherska Bekännelsekyrkan på ett olyckligt sätt kommit att försvara Wisconsins filippism. Den som närmare vill sätta sig in i Luthers och den gamla, rätta kyrkans nattvardslära uppmanas läsa och begrunda följande skrifter:

Luthers större skrifter om nattvarden och Bekännelseskriaternas artiklar om nattvarden

Martin Chemnitz: The Lord's Supper (eng. öv. av J A O Preus, 1979)

Tom G A Hardt: Venerabilis & Adorabilis Eucharistia (1971) samt "Om altarets sakrament" (1973). Mycket läsvärd är också

Hermann Sasse: Vom Sakrament des Altars (1941)

Jürgen Distlmann: Konsekration (1960) och Usus und Actio (2007) samt flera andra goda skrifter av samme författare, som ägnat hela sitt liv åt dessa frågor.

Invändning 4: Konkordieformeln lär, att Kristus inte är närvarande utanför bruket.

Detta stycke om det s k "extra usum" (utanför bruket) tolkas ibland som om det vore ovisst om Kristi kropp och blod skulle bli närvarande omedelbart genom instiftelseordens läsande. Med "bruket" menar man då ätandet och drickandet. Hur kan vi anklaga dem som avvisar alla försök att närmare fastställa när närvaron börjar, när inte ens Konkordieformeln lär så?

Svar: Man förstår inte vad Konkordieformeln här lär, och det har alltid funnits filippister, som tolkar Konkordieformeln på detta felaktiga sätt. Deras tanke är då, att det är nog om man är överens om att Kristi kropp och blod är närvarande i själva bruket, alltså i ätandet

och drickandet. Men så lär inte Konkordieformeln, artikel 7 (SKB 622ff). Den lär tydligt och klart att "bruket" är hela den av Kristus instiftade synliga handlingen i gudstjänsten. Dit hör uttryckligen läsandet av instiftelseorden, utdelandet, mottagandet och avslutandet av gudstjänsten. Utanför *detta* bruk kan vi inte med visshet lära någon närvaro. Avsnittet är tillkommet för att avgränsa den lutherska läran mot katolikernas obibliska bruk att ta invigda oblater ut ur gudstjänsten och bära dem i procession och ständigt bevara dem, som vi tidigare nämnde.

"Utan man måste, utan att rubba eller stycka sönder, hålla Kristi befallning: Gör detta, som omfattar hela sakramentshandlingen, så att man vid en kristen sammankomst tar bröd och vin, välsignar, utdelar, mottager, äter och dricker dem och därvid förkunnar Herrens död, såsom också den helige Paulus i 1 Kor. 10 för oss framställt hela handlingen av brödets brytande eller utdelande och mottagande. ... Här betyder orden usus eller actio, d.v.s. bruk eller handling, icke närmast tron och icke heller ätandet med munnen, utan hela den yttre, synliga, av Kristus instiftade nattvardshandlingen, konsekrationen eller instiftelseorden, utdelandet och mottagandet eller ätandet med munnen av det välsignade brödet och vinet, Kristi lekamen och blod. Utanför detta bruk, när i den påviska mässan brödet icke utdelas, utan offras eller inlåses, bärs omkring eller framställes för att tillbedjas, bör det icke anses såsom något sakrament..." (SKB 624).

När man då använder avsnittet om "extra usum" som ett försvar för läran att vi inte vet om Kristus blir närvarande redan genom konsekrationen är det ett allvarligt missbruk av vår bekännelse. Man har då pekat på, att vissa goda teologer redan under den första tiden och vid tillkomsten av Konkordieformeln hade sådana tankar. Det är kanske riktigt, men ändrar ingenting i sak. Bekännelsens mening är tydlig och klar och stämmer helt och hållet med Bibelns lära om nattvarden. Men helt avgörande är vad Bibeln själv lär. När konsekrationens orden läses blir Kristi kropp och blod närvarande för att delas ut till alla nattvardsgäster. Om det bland dessa finns några som inte tror av hjärtat, får de likväl Kristi kropp och blod, men till en dom, som Paulus lär. Kristi kropp och blod är närvarande under hela den synliga handlingen, tills hela nattvardsmässan är avslutad. Då skall vi också se till, att inget konsekrerat blir över. När vi gör på detta sätt förvaltar vi nattvarden i enlighet med Kristi instiftelse och befallning.

Invändning 5: Vi skall inte bekymra de enkla, troende människorna med teologiska stridsfrågor.

Är det inte nog med att vi undervisar på ett enkelt och grundläggande sätt om nattvarden, och ser till att lekmännen blir förskonade från alla teologiska spetsfundigheter? Sådant som Luthers stridsskrifter mot de reformerta och de många stridigheterna kring nattvarden skall vi inte oroa våra församlingar med!

Svar: Det är sant att vanliga kristna i våra kyrkor och församlingar inte skall oroas med onödiga och svåra frågor, som teologerna är skyldiga att sätta sig in i och behandla. Men det är prästernas uppgift att troget undervisa alla församlingsmedlemmar i katekesens lära, där nattvarden är en omistlig del. Ju bättre och klarare undervisning som ges, desto bättre kan våra församlingar stå emot den falska läran som hotar kyrkan i alla tider. När så nattvardsläran - inte minst idag - hotas av olika villfarelser är det först och främst viktigt att trogna präster och lärare vederlägger dem som kommer med falsk lära. Församlingarna bör då givetvis informeras om, vad saken gäller och de falska lärarna pekats ut. Om man av rädsla för strid och oro underlåter detta, blir det annars lätt så, att de falska lärarna lyckas få med sig några, och den rätta läran kommer så småningom att fördunklas och kanske helt gå under. *"Lite surdeg syrar hela degen"* (Gal. 5:9).

Vi skall vidare komma ihåg, att det är förnekarna och de falska lärarna som bär skulden till den förvirring som ofta uppkommer. När till exempel de moderna filippisterna kommer och

säger att det inte är så viktigt att veta om Kristus verkligen blir närvarande direkt när konsekrationens orden läses, låter det bestickande, och många faller för detta vackra tal. Man tror att de som med kraft hävdar konsekrationens makt är intagna av romersk-katolsk lära och att de har fastnat för mänskliga spekulationer. Men i verkligheten är det tvärtom så, att de trogna lutheranerna är de som lär Bibelns enkla, tydliga lära om den heliga nattvarden, medan de moderna filippisterna är intagna av mänskliga spekulationer. Fastän Jesus tydligt och klart säger: Detta är min kropp, detta är mitt blod, vill man inte stanna där och bekänna att Han har rätt. Man vill inte tro att prästen på Guds befallning upprepar Jesu ord i kraft av befallningen: Gör detta!

Vi skall därför enkelt och klart och tydligt lära våra församlingsmedlemmar, att den rätta läran om nattvarden är en omistlig skatt, vilken liksom läran om rättfärdiggörelsen genom tron allena måste bevaras ren och klar. De falska lärarna - de må heta reformerta, pingstvänner, baptister, missionsförbundare, anglikaner eller filippister eller vad som helst - i den mån de förnekar den sanna närvaron av Kristi kropp och blod i brödet och vinet, helt eller delvis är de förförare och förstörare av Kristi kyrka. Men jag talar nu om dem som driver den falska läran och kämpar för den emot Kristi klara ord. Många människor är vilseförda av dess i okunnighet, och om dem gäller bekännelsens ord helt och fullt:

"Vad beträffar det fördömande, ogillande och förkastande av falsk och oren lära - särskilt i fråga om Herrens nattvard - som vi i denna förklaring och grundliga utredning av de omstridda artiklarna varit nödgade att uttryckligt och klart uttala, har detta skett, för att var och en skulle ta sig till vara för sådan falsk lära... Men det har icke varit vår vilja och mening att härmed syfta på sådana personer, som i okunnighet far vilse, men som ej bespotta Guds ords sanning, än mindre hela kyrkor inom och utom det heliga tysk-romerska riket. Nej, därmed förkastas egentligen endast de falska och vilseledande lärorna och dem, som halsstarrigt utbreder dessa samt bespottar sanningen - vilka vi på intet sätt ämnar tåla i våra länder, kyrkor och skolor. Ty dylika lärar stå i strid mot och är oförenliga med Guds uttryckliga ord, varför de troende måste varnas för dem. Vi hyser alls inget tvivel om att det i de kyrkor, som ännu icke i alla stycken kommit till enighet med oss, finns många gudfruktiga, redbara människor, som vandrar i hjärtats enfald, inte förstår saken rätt, men inte finner behag i smädelsorna mot den heliga nattvarden, sådan den efter Kristi instiftelse utdelas i våra kyrkor och sådan den hos oss lärs i enlighet med hans instiftelseord. Men de skall - det är vårt hopp - så snart de rätt undervisats i läran, med den helige Andes ledning tillsammans med oss och våra kyrkor och skolor vända sig till Guds ords ofelbara sanning" (SKB 39f).

C. Bekännelsens lära

Den Augsburgska bekännelsen (1530) slår klart och tydligt i sin berömda artikel 10 fast:

"Om Herrens nattvard lär de, att Kristi lekamen och blod i nattvarden är verkligen närvarande och utdelas åt dem, som mottar sakramentet. De ogillar dem, som lär annorlunda." (SKB 60).

Dessa ord av Melanchton återger Luthers fasta, bibliska hållning mot de reformerta i Marburg 1529. Kristi kropp och blod är verkligen närvarande, och de utdelas åt alla dem som äter och dricker. I och med denna artikel stod det klart, att de reformerta inte kunde och inte tilläts ha kyrkogemenskap med lutheranerna. Senare, när Melanchton ville närma sig dem ändrade han godtyckligt denna artikel (Augustana variata). Detta skedde försåtligt utan att Luther eller andra var medveten om det. Trogna lutheraner talar därför alltid om *den oförändrade* Augsburgska bekännelsen som bekännelseskrift.

I apologin, försvaret för Augustana skriver samme Melanchton, då fortfarande helt ortodox och brinnande för den lutherska, bibliska läran:

Motståndarna gillar även den tionde artikeln, där vi bekänner vår tro, att i Herrens nattvard Kristi lekamen och blod är i sanning och väsentligen närvarande och utdelas tillsammans med de ting, som syns, brödet och vinet, åt dem, som mottar sakramentet. Vi försvarar

ståndaktigt denna mening, sedan vi gjort saken till föremål för noggrann omprövning och behandling. Ty då Paulus säger, att brödet är en delaktighet av Kristi kropp, så skulle ju följa, att brödet inte vore en delaktighet av Kristi kropp, utan blott av hans ande, om Herrens lekamen inte vore i sanning närvarande. Vi erfar, inte blott att den romerska kyrkan hävdar Kristi lekamliga närvaro, utan även att den grekiska kyrkan fordom varit och ännu alltjämt är av samma mening. Detta betygas nämligen av mässordningen hos de förra, där prästen tydligt ber, att av det förvandlade brödet må bli Kristi lekamen. Och den, såsom det tycks oss, inte oävne bulgariske författaren [Teofylaktos] säger uttryckligen, att brödet inte blott är ett tecken, utan i sanning förvandlas till Kristi kött... Hör vad Paulus säger: Vi är alla en enda kropp i Kristus, vi är, fastän många, dock ett i honom. Ty vi har alla del i detta enda bröd. Menar här möjligen någon, att den hemlighetsfulla välsignelsens kraft är oss okänd? Då denna är i oss, månne den då inte lekamligen också åstadkommer detta, att genom delaktigheten av Kristi kropp Kristus bor i oss? ... att vi försvarar den lära, som är antagen i hela kyrkan, nämligen att Kristi lekamen och blod är i sanning och väsentligen närvarande i Herrens nattvard och där verkligen utdelas tillsammans med de synliga tingen, brödet och vinet. Vi talar här om närvaron av den levande Kristus, ty vi vet, att döden inte mer råder över honom" (SKB 185f).

Vi ser här att vår bekännelse inte på minsta sätt ryggar tillbaka inför läran om att konsekrationen, instiftelseordens läsande, verkligen åstadkommer en förvandling, så att det vanliga brödet därmed blir Kristi kropp och vinet hans blod. Augustana och apologin är skrivna i medvetande om att detta är apostlarnas och fornkyrkans lära. Men senare hade Melancton och filippisterna stora svårigheter med sin egen bekännelse. Man försökte därför efter Luthers död ge ut särskilda utgåvor av dennes skrifter, där Luthers många kraftfulla yttranden om nattvarden togs bort eller mildrades så att de bättre skulle passa in i filippismen. Istället för bekännelsen och Luthers skrifter ville man ha en särskild "Corpus Philippicum" som läronorm. Mot detta höll de trogna lutheranerna alltid fast vid den oförändrade Augustana, apologin och Luthers skrifter. I konkordieformeln heter det därför uttryckligen:

Så försvarar även doktor Luther i sin stora, men speciellt i sin sista bekännelse om nattvarden med allvar och nitälskan just de uttryckssätt, som Kristus använt vid den första nattvarden. Då doktor Luther rätteligen måste anses såsom den främste läraren i de kyrkor, som ansluter sig till den Augsburgska bekännelsen, och hela hans lära till sitt huvudsakliga innehåll sammanfattats i nämnda, till kejsar Karl V överlämnade Augsburgska bekännelses artiklar, så kan och bör denna bekännelses egentliga mening och innebörd ingenstans riktigare och bättre inhämtas än från doktor Luthers läro- och stridsskrifter (SKB 616).

*Vad vidare beträffar de många grunder och intetsägande argument, som sakramentarierna kommer med ... har doktor Luther med stöd av Guds ord grundligt och utförligt vederlagt allt detta i sina stridsskrifter *Wider die himmlischen Propheten* [mot de himmelska profeterna] och *Dass dies Wort, das ist mein Leib etc. noch fest stehn* [att dessa ord, det är min kropp osv ännu står fast], och även i sin större och mindre bekännelse om den heliga nattvarden och andra skrifter. Då efter hans död svärmandarna inte framkommit med något nytt, vill vi för korthetens skull hänvisa den kristne läsaren till dessa skrifter, på vilka vi här åberopar oss (SKB 625).*

Vi har därför särskild anledning att noga studera Luthers skrifter för att förstå våra bekännelseskrifter på rätt sätt. Detta är vad Konkordieformelns författare (främst Martin Chemnitz) med klara och tydliga ord hävdar. När därför de moderna filippisterna i många stycken avfärdar Luthers nattvardslära och det sätt som han i praktiken brukade den i kyrkans gudstjänster och sin pastorala praxis, sågar de i själva verket av den gren som de själva sitter på. De säger sig vilja vara bekännelse-trogna lutheraner, men de menar att Luther i själva verket inte hade renat sin nattvardslära ordentligt från den papistiska surdegen.

Jag måste berätta om en händelse som bekräftar detta. När jag tidigare stod kvar inom den wisconsinska kyrkogemenskapen (som jag senare lämnade av läroskäl) besökte jag år 1974 Wisconsinsynodens teologiska fakultet i Mequon och hade då ett mycket långt samtal med alla dess ledande teologer som inbjudit mig till samtal. Jag tog då upp nattvardsfrågan och särskilt Luthers ställning. Det oroadde mig nämligen, att man tog så lätt på dessa frågor. Jag påpekade vad jag studerat om hur Luther som med stor vördnad behandlade de invigda nattvardselementen, hur han starkt betonade konsekrationen och lärde att ingenting skulle bli över, hur han tillbad Kristi kropp och blod i sakramentet och mera sådana saker. De wisconsinska teologerna tog då följande bild av reformationen. Luther, sa de, var som en bonde som måste plöja en lerig och besvärlig åker för att kunna odla den evangeliska säden. Det var då nödvändigt att lera också fastnade på hans stövlar. Denna lera menade de, var då sådant som jag hade nämnt. Det var saker från den katolska tiden, som Luther inte hade gjort upp med, men som vi idag inte kan följa. Detta var klara och tydliga besked. Det gav mig en ordentligt anledning till att börja ifrågasätta om Wisconsin verkligen lärde lutherskt och bibliskt i nattvardsläran. Så småningom kom jag fram till, att de blivit förvillade av den moderna filippismen och att deras lära i dessa stycken var obiblisk. I flera av deras skrifter framgår det tydligt, att de avvisar tanken på att konsekrationen verkligen skulle verka närvaron. Deras lära är i stället, att när vi firar nattvarden är Kristus närvarande med sin kropp och sitt blod, som ges tillsammans med brödet och vinet när vi äter och dricker. De kan inte som Luther hävda att instiftelseorden med visshet åstadkommer närvaron. Professor Siegbert W. Becker sade till mig, att han hade trott detta som barn (i Missourisynoden, som han då tillhörde). När prästen läste instiftelseorden och då gjorde korstecknet trodde Becker fast och fullt att Kristi kropp och blod blev närvarande i brödet och vinet. Men, sa professor Becker till mig, ”när jag senare ordentligt studerade frågan förstod jag, att så inte var fallet ...” Becker var sedan den teolog, som skarpt kämpade mot Tom Hardt och öppet avfärdade dennes framställning av Luthers nattvardslära. Becker lärde sig svenska och läste noga Hardts predikningar och kritiserade dem på flera punkter.

Den lära Wisconsin representerar är numera en öppen filippism, som står långt från Walthers och Piepers försiktiga uttalanden. Lutherska Bekännelsekyrkan följde tyvärr Wisconsin och Becker i detta. Det ledde också senare till att en gren av Bekännelsekyrkan med kyrkoherde Per Jonsson i spetsen bröt med Wisconsin och bekände sig till den gamla, rätta nattvardsläran. Per Jonsson presenterade glädjande nog många artiklar i Lutherskt Sändebrev, där han försvarade konsekrationen, tillbedjan av Kristi kropp och blod i sakramentet, elevationen (upplyftandet av det invigda sakramentet) och läran om att allting som är invigt också skall förtäras i gudstjänsten. Han tog då fram många bevis för, att detta verkligen var vad de trogna lutheranerna lärde under 1500-talet i Luthers efterföljd, och att detta ingenting annat är en bibelns och fornkyrkans lära. Se till exempel ”Luthersk kyrkohistoria” av Per Jonsson, som har mängder av sådana belägg.

Nu vidare i vår bekännelse. Schmalkaldiska artiklarna av Luther lär om altarets sakrament:

Här lär vi, att brödet och vinet i nattvarden är Kristi sanna lekamen och blod, som utdelas åt och mottages av inte endast fromma, utan även ogudaktiga ... Beträffande transsubstantiationen bryr vi oss inte alls om den sofistiska spetsfundigheten i deras lära, att brödet och vinet uppger och förlorar sin naturliga substans... Det står nämligen bäst i överensstämmelse med Skriften att brödet får vara och förbli bröd, såsom den helige Paulus själv kallar det då han säger: ”Brödet som vi bryter” och ”Äte hon (människan) så av brödet (SKB 331f).

Vi ser här att Luthers lära om förvandlingen är annorlunda än den romerska. Det var på högmedeltiden som denna lära om substansens försvinnande kom in i kyrkan. Luther skriver på andra ställen, att detta är en mindre avvikelse i jämförelse med svärmarnas förnekelse av närvaron. De påviska har ändå genom sin lära kvar sakramentet eftersom

de tydligt bekänner att Kristi kropp och blod är närvarande i elementen. Men den rätta bibliska förvandlingsläran är att lära, att Kristi kropp och blod på grund av Kristi ord blir närvarande i brödet och vinet, ja att brödet och vinet i och med konsekrationen verkliar sig till Kristi kropp och blod, och att denna närvaro inträder samtidigt med att orden uttalas. Luther jämför här med Kristi två naturer. Kristus är samtidigt både Gud och människa, fastän vi inte kan förstå det. Så är brödet och vinet samtidigt Kristi kropp och blod. Det är inte bara så att Kristi kropp ges oss i anslutning till brödet, tillsammans med brödet, utan det bibliska begreppet, som Luther alltid föredrar är detta: Brödet är Kristi kropp, vinet är Kristi blod. Somliga menar, att det mest lutherska skulle vara att säga, att Kristi kropp ges oss i, med och under bröd och vin. Men detta är inte riktigt. Luther använder detta uttryck endast en gång för att visa, att bröd och vin inte försvinner utan är kvar samtidigt med Kristi kropp och blod och så är det också i bekännelseskrifterna. För Luther hade alltid det bibliska uttryckssättet: "Brödet är Kristi kropp" eller "Detta är Kristi kropp" prioritet.

Lilla katekesen:

Altarets sakrament är vår Herres, Jesu Kristi, sanna lekamen och blod, under bröd och vin, av Kristus själv instiftat, oss kristna till att äta och dricka [så citeras instiftelsorden]. ... Hur kan lekamligt ätande och drickande åstadkomma en så kraftig verkan? Ätandet och drickandet verkar det förvisso icke, utan orden som här står: för er utgiven och utgjutet till syndernas förlåtelse. Ty dessa ord är, i förening med det lekamliga ätandet och drickandet det väsentliga i detta sakrament ..." (SKB 373).

Vi ser här hur Luther ständigt betonar Ordets stora betydelse också i läran om sakramenten. Detta gäller både i fråga om själva närvarons åstadkommande som vi tidigare sett, och som här i fråga om det allra viktigaste: att nattvarden ger syndernas förlåtelse, liv och salighet. Dessa båda sidor av nattvarden får inte spelas ut mot varandra. Vi måste hålla fast vid båda: Ordet (konsekrationen) verkar närvaron, och när vi tar emot sakramentet har vi därmed, var och en personligen som äter och dricker, Jesu fasta löfte om syndaförlåtelse och evig salighet.

Stora katekesen

Vi har här en av Luthers viktigaste skrifter om altarets sakrament. Den är också särskilt väl lämpad att läsas av alla kristna. Om de kristna i våra församlingar noga studerar denna skrift har de det allra bästa skyddet mot att bli förvirrade. Luther talar där först om vad sakramentet är. Han skriver:

Ordet är, säger jag, det som grundlägger och särskilt utmärker detta sakrament, så att det inte är blott och bart bröd och vin, utan med rätta kallas Kristi lekamen och blod. Ty det heter: "Accedat verbum ad elementum et fit sacramentum", dvs "när ordet kommer till det utvärtes tinget, så blir det ett sakrament". Denna sats av Augustinus är så träffande och riktig, att han knappast har sagt något bättre. Ordet måste göra elementet till sakrament, annars förblir det rätt och slätt element. Nu är detta inte en furstes eller kejsares, utan själva det gudomliga Majestätets ord och påbud, inför vilket allt skapat borde falla ned på sina knän och erkänna, att det är så som han säger" (SKB 485).

Vidare inskräper Luther:

Ty Kristus säger inte: "Om ni tror eller är värdiga, så mottar ni min kropp och mitt blod", utan: Tag, ät och drick, detta är min kropp och mitt blod." Vidare säger han: "Gör detta (nämligen det jag nu gör, instiftar, ger er och påbjuder er att mottaga). Det vill säga: vare sig du är ovärdig eller värdig, så mottar du här hans kropp och hans blod i kraft av dessa ord, som är förbundna med brödet och vinet. Så märk nu och kom väl ihåg detta; ty dessa ord är vår

grundval, vårt skydd och värn emot alla villfarelser och förförelser, som hittills uppkommit eller ännu kan uppkomma (SKB 486).

Mycket mer är att säga om denna viktiga artikel (som upptar 12 sidor i SKB), men här finns tyvärr inte utrymme för det.

Konkordieformeln

Till sist har vi då den långa och viktiga artikel 7 i Konkordieformeln. [Den upptar 24 sidor i Solida Declaratio och 5 sidor i Epitome i vår svenska utgåva SKB]. Denna skrift är värd ett eget föredrag, men jag nöjer mig med ett par viktiga citat som avslutning.

Nu finns det ingen tillförlitligare och säkrare uttolkare av Jesu Kristi ord än Herren Kristus själv, som bäst förstår sina ord och vad han med dem djupast åsyftat och menat... (Han har använt) rättframma, otvetydiga och klara ord. ... Därför har också alla tre evangelisterna Matt 26, Mark 14 och Luk 22, samt den helige Paulus, som efter Kristi himmelfärd meddelar vad han mottagit, 1 Kor 11, enhälligt och med samma ord och stavelser återgivit dessa Kristi klara, tydliga, vissa och sanna ord: "Detta är min kropp", och gjort detta på alldeles samma sätt om det välsignade och utdelade brödet utan någon som helst omtolkning eller förändring (SKB 618).

Bekännelsen betonar sedan konsekrationens stora kraft:

Ty där man håller fast vid hans instiftelse, uttalar hans ord över brödet och kalken och sedan utdelar det välsignade brödet och vinet, där är Kristus själv genom de uttalade orden i kraft av den första instiftelsen verksam genom sitt ord, som han vill skall upprepas. Just detta framhålls av Chrysostomus i en predikan om Kristi lidande: "Kristus dukar själv detta bord och välsignar det; ty ingen människa gör det framsatta brödet och vinet till Kristi kropp och blod, utan blott Kristus själv, den för oss korsfäste, gör det. Orden uttalas av prästens mun, men genom Guds kraft och nåd och det ord, som han talar: Detta är min kropp, välsignas de framburna elementen i nattvarden (SKB 623).

Så citeras även Luther på flera ställen:

"Även om jag över alla bröd uttalade orden: Detta är Kristi kropp, så skulle ingenting följa därav. Men när vi i enlighet med hans instiftelse och befallning i nattvarden säger: Detta är min kropp, så är det hans kropp, inte för vårt tals eller våra maktords skull, utan på grund av att han befallt oss säga och göra så och bundit sitt handlande vid våra ord" (SKB 623).

Avslutning

Vi har nu visat, att Bibelns enkla och tydliga lära om altarets sakrament också troget återges av Luther och Bekännelseskriterierna. Brödet och vinet i den kristna nattvarden är Kristi kropp och blod eftersom Jesus Kristus själv tydligt säger det. Han befallar oss också att upprepa denna måltid och lära så intill tidens ände (Matt 28:20). Detta vill vi med Guds nåd göra.

Amen